

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан фізико-технічного факультету

 Анатолій САНІН

«16» вересня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 3-G8-05 Сучасні технології поверхневого зміцнення

для здобувачів вищої освіти

вид дисципліни _____ *вибіркова* _____

навчальний рік 2025_/2026_

Розробник: Тетяна НОСОВА, доцент кафедри ракетно-космічних та інноваційних технологій; к.т.н., доц.

Робоча програма схвалена на засіданні кафедри ракетно-космічних та інноваційних технологій

Протокол від «11» вересня 2025 року № 2

Ухвалено на засіданні науково-методичної ради факультету фізико-технічного

Протокол від «16» вересня 2025 року № 1

Дніпро
2025

Опис навчальної дисципліни

Навчальний рік викладання дисципліни	Курс	Семестр	Підсумковий контроль				Індивідуальні завдання		Кредитів ECTS	Обсяг роботи студента (години)						
			екзамен	диф. залік	залік	курсова робота	форма	кількість		всього	аудиторні					самостійна робота
											всього аудиторних	лекції	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні	
2025/26	2	3	-	3	-	-	-	-	5	150	38	30	8	-	-	112

1. Мета дисципліни.

Формування у студентів системи знань про фізико-хімічні основи та технологічні процеси модифікації поверхонь конструкційних матеріалів для підвищення їхньої зносостійкості, корозійної стійкості та довговічності.

2. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни.

Опанування дисциплін: «Матеріалознавство», «Фізичні властивості та методи дослідження матеріалів», «Фізична хімія», «Технологія конструкційних матеріалів», «Термічна обробка».

3. Результати навчання за дисципліною.

№	Результати навчання за дисципліною	Номери тем
1	Здатність обирати оптимальний метод зміцнення залежно від умов роботи деталі.	Теми 1.1,1.2, 1.3
2	Знання фізичних принципів лазерного, плазмового та іонно-імплантаційного впливу.	Теми 2.1,2.2
3	Вміння аналізувати структуру та мікротвердість зміцнених шарів.	Теми 1.1,1.2
4	Здатність обирати склад композиційних та наноструктурних покриттів для роботи в умовах екстремальних температур або агресивних середовищ.	Теми 3.1,3.3
5	Вміння вирішувати проблеми адгезії та когезії зміцнених шарів, обираючи методи підготовки поверхні та перехідні підшари.	Теми 1.1, 3.1
6	Здатність розробляти технологічний маршрут зміцнення деталі, враховуючи послідовність механічної та термічної обробки.	Теми 1.1,1.2, 1.3, 3.1
7	Здатність інтерпретувати дані сучасних методів аналізу, таких як рентгеноструктурний аналіз (RSM) або скануюча електронна мікроскопія (SEM) для оцінки якості покриттів.	Теми 3.1,3.2
8	Здатність діагностувати причини руйнування зміцнених шарів (відшарування, крихке розтріскування) та вносити корективи в технологічний процес.	Теми 1.1,3.2, 3.3

4. Структура навчальної дисципліни.

№ п/п	Номер і назва теми	Кількість годин*				
		лекції	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота
3 семестр						
<i>Розділ 1. Традиційні та комбіновані методи зміцнення</i>						
1	Тема 1.1 Класифікація методів модифікації поверхні.	4	2			10
2	Тема 1.2 Хіміко-термічна обробка (цементация, нітроцементация, азотування).	4	2			10
3	Тема 1.3 Методи поверхневого пластичного деформування (ППД)	4	-			10
<i>Розділ 2. Високоенергетичні методи обробки</i>						
	Тема 2.1 Лазерне зміцнення та легування.	4	2			10
	Тема 2.2 Плазмове напилення та зміцнення.	4	2			10
	Тема 2.3 Електронно-променева обробка.	4	-			10
<i>Розділ № 3. Нанотехнології та іонна модифікація</i>						
	Тема 3.1 Іонна імплантація та іонно-плазмове осадження.	2	-			20
	Тема 3.2 Нанесення функціональних наноструктурних покриттів.	2	-			20
	Тема 3.3 Композиційні та наноструктурні покриття для роботи в умовах екстремальних температур або агресивних середовищ.	2	-			12
Всього		30	8			112

Тематика практичних занять

№ Темі	Тематика (назва) практичного/ семінарського/ лабораторного/заняття	Кількість годин	Рекомендована література (№ з переліку)
<i>Розділ 1.</i>			
Тема 1.1	Аналіз умов експлуатації та вибір стратегії зміцнення. Визначення ключових механізмів зносу (абразивний, адгезійний, корозійний) для конкретних деталей (колінчастий вал, лопатка турбіни, штамповий інструмент) та підбір методу обробки.	2	основна 1, 3, 5, 7; додаткова 2, 4, 8, 10
Тема 1.2	Дослідження мікроструктури цементованих сталей. Вимірювання мікротвердості зміцнених шарів.	2	основна 8, 10, 12, 13; додаткова 1, 3, 5, 9
<i>Розділ 2.</i>			
Тема 2.1	Вивчення зон термічного впливу при лазерному зміцненні. Визначення адгезійної міцності плазмових покриттів.	2	основна 3, 4, 6, 8, 9;

			додаткова 1, 6, 7, 9
Тема 2.2	Вимірювання мікротвердості зміцнених шарів.	2	основна 1, 2, 4, 8, 9, 10, 12, 13; додаткова 2, 4, 7, 8, 10
Всього годин		8	-

Тематика самостійної роботи

№ Теми	Тема самостійної роботи	Кількість годин	Рекомендована література (№ з переліку)
Тема 1.1	Класифікація за джерелом енергетичного впливу. Висококонцентровані джерела енергії (ВКДЕ): Порівняльний аналіз фотонних (лазер), електронних, іонних та плазмових потоків. Хімічні та електрохімічні методи: Класифікація гальванічних, хімічних та анодно-оксидних процесів модифікації.	10	основна 1, 3, 5, 7; додаткова 2, 4, 8, 10
Тема 1.2	Систематизація процесів дифузійного насичення металами та неметалами.	10	основна 8, 10, 12, 13; додаткова 1, 3, 5, 9
Тема 1.3	Наноструктурування поверхні: Використання інтенсивної пластичної деформації для створення нанорозмірного зерна в поверхневому шарі. Класифікація методів поверхневого пластичного деформування (статичні, динамічні, ультразвукові).	10	основна 1, 3, 4, 6; додаткова 3, 7, 9
Тема 2.1	Технології "CLAD" (Laser Cladding): Лазерне наплавлення функціонально-градієнтних матеріалів для відновлення та зміцнення поверхонь.	10	основна 3, 4, 6, 8, 9; додаткова 1, 6, 7, 9
Тема 2.2	Гібридні методи зміцнення: Поєднання лазерного термічного зміцнення з попереднім нанесенням гальванічних чи плазмових покриттів.	10	основна 1, 2, 4, 8, 9, 10, 12, 13; додаткова 2, 4, 7, 8, 10
Тема 2.3	Взаємодія електронного променя з кристалічною решіткою металу (процеси гальмування, розсіювання та тепловиділення). Створення поверхневих сплавів із заданими властивостями шляхом введення порошкових добавок у зону дії променя.	10	основна 3, 4, 8, 10, 11; додаткова 1, 3, 7
Тема 3.1	Макро-, мікро- та наномодифікування: Систематизація методів залежно від товщини сформованого шару (від ангстремів до міліметрів). Градієнтні та багат шарові	20	основна 3, 4, 5, 10; додаткова 2, 3, 5, 8;

	структури: Класифікація методів, що дозволяють створювати плавний перехід властивостей від поверхні до основи.		
Тема 3.2	Кріогенне зміцнення інструментальних сталей: Вплив наднизьких температур на завершення аустенітно-мартенситного перетворення та зносостійкість.	20	основна 3, 4, 5, 7, 8, 10; додаткова 4, 5, 7, 9
Тема 3.3	Композиційні поверхневі шари: Методи армування поверхні твердими частинками (наприклад, карбідами).	12	основна 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11; додаткова 2, 5, 8
Всього годин		112	

5. Схема формування оцінки.

5.1 Шкала відповідності оцінювання:

Відмінно/Excellent	Зараховано/Passed	90-100
Добре/Good		82-89
Задовільно/Satisfactory		75-81
		64-74
Незадовільно/Fail	Не зараховано/Fail	60-63
		0-59

5.2 Форми та організація оцінювання:

Поточний контроль:

Форма оцінювання	Строки проведення оцінювання (тижні викладання)	Максимальна кількість балів
Оцінювання виконання, оформлення й захисту практичних робіт – 4 роботи	1-4	40 балів (4 роботи x 10 балів)
Поточна перевірка знань за матеріалом тем, що були вивчені, та питаннями для самостійної роботи (теми 1.1-3.3) – 1 тестування	11	20 балів (1 тестування x 20 балів)
Індивідуальне завдання (реферат/презентація, доповідь)	15	40
Максимальна кількість балів за поточне оцінювання		100

Семестровий контроль:

Форма оцінювання	Максимальна кількість балів
Диференційований залік	100

5.3 Критерії оцінювання:

Критерії оцінювання знань здобувачів*
<i>Форма 1</i> Оцінювання виконання, оформлення й захисту практичних робіт

Бали	Критерій
При оцінюванні враховується: • правильність та точність виконання роботи; • осмислення та глибина розуміння досліджуваної проблеми, • уміння екстраполювати отримані знання на вирішення інших подібних проблем; обізнаність у поняттях наукової етики.	
0 балів «незадовільно»	Здобувач неспроможний надати відповіді на запитання за темою практичної роботи; не розуміє цілі, задачі і зміст роботи, при цьому робота виконана невірно або робота не виконана.
1-2 балів «незадовільно»	Робота виконана зі значними помилками, здобувач має поверхневе уявлення щодо мети та практичного призначення роботи, відсутня здатності до репродуктивного застосування знань
3-5 балів «задовільно»	Робота виконана з помилками. Здобувач дає неповні відповіді лише на окремі запитання; відсутня ґрунтовна аргументація власної думки.
6-8 балів «добре»	Здобувач дає відповіді не на усі запитання, іноді відповіді фрагментарні; аргументація власної думки не завжди доведена; наявне репродуктивне застосування знань. Практична робота виконана вірно або з незначними помилками.
9-10 балів «відмінно»	Здобувач надає повні та ґрунтовні відповіді на всі запитання; демонструє уміння визначати головні та найбільш актуальні аспекти роботи; вдало аргументує власну думку; демонструє аналітичні навички в обговоренні переваг і недоліків кожного із трактувань обговорюваної проблеми; відмінна якість виконання практичної роботи.
Форма 2 Поточна перевірка знань за матеріалом тем, що були вивчені, та питаннями для самостійної роботи - тестування	
Бали	Критерій
0-7 балів «незадовільно»	До 59% невірних відповідей
8-12 балів «задовільно»	Від 60 до 74 % вірних відповідей
13-18 балів «добре»	Від 75 до 89 % вірних відповідей
19-20 балів «відмінно»	Від 90 до 100 % вірних відповідей
Форма 3 Оцінювання рівня виконання індивідуальних завдань ((реферат/презентація, доповідь)	
При оцінюванні враховується: • відповідність оформлення аналітичного огляду окресленим вимогам; • наявність орфографічних, пунктуаційних, стилістичних та інших помилок; • повнота висвітлення обраної теми; • логічність, послідовність та зрозумілість викладення матеріалу; • вміння узагальнювати, виокремлювати, порівнювати; • супроводження тексту результатами власних досліджень в якості прикладів (за можливості) або результатами сучасних інноваційних досліджень з літературних джерел. • актуальність та інноваційність викладеного матеріалу	
Бали	Критерій
0-10 балів «незадовільно»	Наявність плагіату у роботі. Без права перескладання роботи
11-18 балів «незадовільно»	Недбале оформлення роботи, зміст роботи не відповідає темі
19-27 балів «задовільно»	В оформленні роботи наявні недоліки. Тема висвітлена не повно, або окремі питання змісту не відповідають темі. Здобувач не продемонстрував

	здатності систематизувати матеріал та робити власні висновки. У тексті відсутні приклади практичного застосування результатів досліджень.
28-37 балів «добре»	Оформлення роботи відповідає усім вимогам, але наявні незначні недоліки. Тема висвітлена достатньо повно. Матеріал викладено логічно й послідовно, здобувач продемонстрував уміння робити власні висновки, але вони не завжди ґрунтовні.
38-40 балів «відмінно»	В оформленні роботи ураховані усі вимоги. Тема висвітлена повно. Здобувач продемонстрував здатність до репродуктивного застосування знань, робить власні аргументовані висновки. Текст супроводжується вдалими прикладами.

6. Методи навчання, інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна:

Методи навчання:

- самостійне навчання (опанування завдань для самостійної роботи у результаті аналізу та переосмислення рекомендованої навчальної та наукової літератури з інноваційної діяльності науковця).
- інтерактивне навчання (дискусії, співбесіди).
- словесні методи (лекції, пояснення)
- наочні методи (презентації).
- практичні методи (виконання практичних робіт та конкретних завдань).

Інструменти та обладнання: мультимедійне обладнання, твердоміри (Віккерса, Роквелла), металографічні мікроскопи.

Програмне забезпечення: MS Office 365, MS Teams, MS Forms, MS PowerPoint, MS SharePoint, Zoom.

7. Рекомендована література:

Основна:

1. Лахтін Ю. М., Леонтьєва В. П. Матеріалознавство: Підручник для вищих навчальних закладів. — К.: Вища школа, 2018. — 450 с.
2. Попов В. В. Технології поверхневого зміцнення деталей машин. — К.: Техніка, 2021. — 312 с.
3. Новіков В. Г. Лазерна та плазмова обробка матеріалів: Навч. посібник. — Дніпро: Вид-во ДНУ, 2020. — 188 с.
4. Башков О. В. Фізичні основи методів зміцнення металів та сплавів. — Суми: Університетська книга, 2019. — 256 с.
5. Коваленко В. С. Зміцнення поверхонь концентрованими потоками енергії. — К.: НТУУ «КПІ», 2018. — 204 с.
6. Терещенко Ю. М. Технологія нанесення захисних покриттів. — К.: Кондор, 2017. — 240 с.
7. Борисова А. Л. Нанесення покриттів плазмовими та газополум'яними методами. — К.: Наукова думка, 2021. — 192 с.
8. Корозія і захист матеріалів : навч. посіб. / А. Ф. Санін, С. О. Полішко, Т. В. Носова, С. І. Мамчур. – Дніпро : Ліра, 2023. – 52 с.
9. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з курсу «Методи структурного аналізу матеріалів» / уклад.: А. Ф. Санін, С. О. Полішко, Т. В. Носова, С. І. Мамчур. – Дніпро : Ліра, 2023. – 32 с.
10. Калініна Н.Є., Никифорчин Г.М., Калінін О.В. Структура, властивості та використання конструкційних наноматеріалів.–Львів: Простір– М, 2017. – 290с.

11. Y. V. Tkachov, T.V.Nosova, O. V. Kalinin Enhancing the corrosion resistance of al-zn-mg-cu aluminum alloys through modification with titanium carbide powder. Системні технології. Т. 1, № 156. - 2025, С.–166-176.
12. Методичні вказівки для проведення лабораторних робіт з дисципліни «Корозія і захист матеріалів» /Частина 1 //Носова Т.В., С.І. Мамчур, С.О. Полішко, Дніпро: Ліра, 2025. - 40 с.
13. Методичні вказівки для проведення лабораторних робіт з дисципліни «Корозія і захист матеріалів» / Частина 2 // Носова Т.В., Мамчур С.І., Карпович І.І. Дніпро: Ліра, 2025. - 54 с.

Додаткова:

1. Григор'янц А. Г. Основи лазерної обробки матеріалів. — К.: Вища школа, 2016. — 280 с.
2. Духопел В. М. Іонно-плазмові технології в машинобудуванні. — Харків: ХАІ, 2020. — 144 с.
3. Киричок А. С. Ультразвукове зміцнення поверхонь. — Житомир: ЖДТУ, 2017. — 180 с.
4. Патон Б. Є. Нові технології в металургії та обробці металів. — К.: ІЕЗ ім. Патона, 2022. — 400 с.
5. Хіміко-термічна обробка металів і сплавів / за ред. Л. С. Ляховича. — К.: Наукова думка, 2015. — 230 с.
6. Пащенко В. М. Технологічне забезпечення експлуатаційних властивостей деталей машин. — К.: НТУ, 2018. — 212 с.
7. Степанов В. В. Захисні покриття в авіакосмічній техніці. — Дніпро: Пороги, 2019. — 156 с.
8. Погребняк А. Д. Наноструктурні покриття та нанотехнології: Навч. посібник. — Суми: СумДУ, 2021. — 220 с.
9. Федорченко В. І. Сучасні методи детонаційного напилення. — К.: Технологія, 2017. — 120 с.
10. Стукало В. А. Поверхневі явища в металургійних розплавах. — Дніпро: ДНУ, 2016. — 140 с.

8. Інформаційні ресурси:

1. Цифровий Репозиторій ДНУ <http://repository.dnu.dp.ua:1100/>
2. Наукова бібліотека ДНУ <https://www.dnu.dp.ua/view/biblioteka>, <http://lib.dnu.dp.ua/>